

SERİ MUHAKEME USULÜ TEKLİFİNİ KABUL ETME VE SUÇ İKRARI İLİŞKİSİ

The Relationship Between Accepting Accelerated Trial Procedure and Plead Guilty

Enver KAŞLI*

Özet

Seri muhakeme usulü, itham pazarlığının bir türü olarak değerlendirilmektedir. Seri muhakeme usulünde şüpheli daha az ceza almak için usulün uygulanmasına ilişkin teklifi kabul ederek savcılık makamı ile anlaşmaktadır. Bu süreç mahkeme tarafından denetlenmektedir. Savcı ve şüpheli arasındaki anlaşma mahkeme tarafından onaylandıktan sonra şüpheli, sanık olmadan mahkum olmaktadır. Seri muhakeme usulünün başlıca faydaları, dosyanın hızlı ve kesin olarak sonlandırılması, daha az masraf gerektirmesidir. İtham pazarlığının uygulanması için failin, suç ikrarı gerekmektedir. Oysaki seri muhakeme usulünün uygulanması için 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu m.250'de "suç ikrarı" yerine teklifin kabul edilmesinden bahsedilmektedir. Bu çalışmada seri muhakeme usulü teklifini kabul etme, suçunu ikrar etmek midir ve seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek için suç ikrarında bulunmak gerekir mi soruları araştırılmıştır. Sonuç olarak yürürlükteki düzenlemeye göre seri muhakeme usulü teklifini kabul etmenin suç ikrarı anlamına gelmediği ve bu usulün uygulanması için suç ikrarı koşulunun zorunlu olmadığı kanaatine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ceza adaleti sistemi, seri muhakeme usulü, itham pazarlığı, kamu davasına alternatif çözüm yolları, suç ikrarı.

Abstract

Accelerated trial procedure is evaluated as a type of plea bargaining. In accelerated trial procedure, the suspect agrees with the prosecutor by admitting the proposal of accelerated trial procedure in hopes of reducing punishment. This process is checked by the criminal court. After the agreement between the suspected and the prosecutor is approved by the criminal court, the suspect will be the convicted without trial. Main advantages of this procedure are to finalize the criminal cases fast and with low costs. Plea bargaining requires plead guilty of the offender. On the other hand, article 250 of Criminal Procedure Code No. 5271 mentions accepting proposal of accelerated trial procedure instead of plead guilty. This study aims to examine whether accepting proposal of accelerated trial procedure means plead guilty and accepting proposal of

➤ Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir/ This article is not subject to Ethics Committee Permission.

➤ Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 16.06.2021

➤ Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 02.03.2022

* Dr., Ankara Emniyet Müdürlüğü, kaslienver@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7738-1233>

accelerated trial procedure requires plead guilty. As a result, it is found that accepting proposal of accelerated trial procedure doesn't mean plead guilty and doesn't require plead guilty in terms of criminal procedure code.

Keywords: Criminal justice system, accelerated trial procedure, plea bargaining, alternatives to public prosecution, plead guilty.

GİRİŞ

Ceza adaleti sistemi; suç işleyen failin, şüpheli olarak girdiği ve ıslah edilmiş olarak topluma kazandırıldığı varsayılan yapıyı ifade etmektedir. Sistemin suç ve suçlu ile mücadeledeki gerçek etkinliği şüphesiz ki tartışmalı olsa bile ceza adaleti sistemi; öncelikle kişilerin sahip olduğu temel hak ve hürriyetlerin korunmasını, kamu düzeninin korunmasını, caydırıcılık sağlanarak suçun önlenmesini, işlenmiş bir suçun aydınlatılmasını ve mahkum edilenlerin ıslah edilerek topluma kazandırılmasını amaçlamaktadır. Yaşadığımız dönemde birçok sebebe bağlı olarak artan suç sayıları ile şüpheli haklarını koruyan usul kuralları ceza adaleti sistemlerinin işleyişini geçmiş dönemlere kıyasla oldukça geç işleyen bir süreç haline getirmiştir. Ceza adaleti sisteminin geç işlemesi beraberinde yıllarca devam eden yargılamalar, suçun neden olduğu mağduriyetlerin giderilmesinde gecikmeler, tutuklamanın cezalandırmaya dönüşmesi gibi birçok hak ihlalini ortaya çıkarabilmektedir.

Ceza adaleti sisteminde etkinlik, bugün birçok devletin çözüm aradığı büyük bir sorundur. Üzülerek belirtilmelidir ki yapılan kanun değişiklikleri, adliye ve kolluk hizmet birimlerinin yenilenmesi, teknolojik imkanların kullanımının yaygınlaştırılması, personel ve bütçe kapasitesinin artırılması gibi tedbirler kalıcı bir çözüm sağlayamamaktadır. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de biriken dosya sorunu ve yargılamaların makul sürede bitirilememesi güncelliğini koruyan tartışma konuları arasında yer almaktadır. Yargılama sürecinin hızlandırılması amacıyla ceza adaleti sisteminin işleyişinde devlet iradesinin yanında şüpheli ve mağdurun da sürece yön verebildiği, kamu davasına alternatif çözüm yollarına başvurulması farklı hukuk sistemlerini benimsemiş birçok ülkede güçlü bir eğilim haline gelmiştir. Bu durum modern ceza adaletinde yeni bir dönem oluşturduğu gibi aslında bir anlamda da “modern bir geriye dönüşü” de ifade etmektedir. Geriye dönüşür. Çünkü ceza muhakemesinin ilk dönemlerinde suç, bireysel bir konu olarak görülmüş ve bu uyuşmazlık taraflar arasında çözümlenerek sonlandırıldığı gibi günümüzde devletler için tüm suçları aynı usulde yargılamak beraberinde birçok sorunu getirdiği için taraflarca uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlanması istenmektedir. Moderndir, uyuşmazlık taraflar arasında çözülemezse kamu makamları yeniden devreye girerek uyuşmazlığı sonlandırmaya çalışmaktadır.

Türkiye’de kamu davasına alternatif olarak uzlaştırma, önödeme, kamu davasının açılmasının ertelenmesi usullerinin yanı sıra seri muhakeme usulü,

1 Ocak 2020 tarihinden itibaren uygulanmaya başlamıştır. Seri muhakeme usulünün kaynağı olarak görülen itham pazarlığının uygulandığı ülkelerde failin suç ikrarı, sürecin işleyişinde çok önem taşımaktadır. Seri muhakeme usulünü düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanunu(CMK)¹ m.250’de yer alan düzenlemede “suç ikrarı” yerine “seri muhakeme usulü teklifinin kabul edilmesinden” bahsedilmektedir. “Seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek” ifadesi yoruma açık olduğundan dolayı seri muhakeme usulü teklifinin kabul edilmesi ve suç ikrarı ilişkisine ilişkin uygulamada farklı görüşlerin ortaya çıkması mümkündür. Bu çalışmada seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek, suçunu ikrar etmekle aynı mıdır ve seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek için suç ikrarında bulunma mecburiyeti var mıdır soruları araştırılmıştır.

1. İTHAM PAZARLIĞI(PLEA BARGAINING) VE SERİ MUHAKEME USULÜ

İngilizce “*plea bargaining*” ifadesi Türkçeye tercüme edilirken birden fazla kavramın kullanıldığı görülmektedir² ve bu kavramı ifade etmek üzere makalede “itham pazarlığı” tercih edilmektedir. İtham pazarlığı uygulanırken ceza muhakemesinin hızlandırılması, mahkemeler önündeki iş yükünün azaltılması, muhakemenin etkinliğinin artırılması gibi benzer amaçlara ulaşılması hedeflenmektedir. Bununla beraber itham pazarlığı uygulaması ülkeden ülkeye değiştiği için itham pazarlığının basit bir tanımı yoktur ve bundan dolayı itham pazarlığı hakkında yapılacak tüm tanımların istisnaları ile karşılaşmak mümkündür.

İtham pazarlığında ceza muhakemesi, failin suçu kabul etmesi üzerine kovuşturma yapılmadan sonuçlandırılmaktadır.³ Bu süreçte savcı, suçlama fonksiyonu yanı sıra hakimın bazı görevlerini de üstlenmektedir. Savcı, suçun niteliğini daha hafifleştirerek, suç iddialarından bazılarını dosyadan çıkararak ya da şüpheliye daha hafif bir ceza belirleyerek şüphelinin mahkum olmasını sağlayabilmektedir.⁴ Daha hafif bir ceza almayı isteyen şüpheli de mahkeme önünde yargılanmaktan vazgeçerek savcı ile anlaşmaktadır. Bunun için savcı, bazı suçlamaları geri çekme, suçlamaları azaltabilme veya şüpheli tarafından kabul edilebilecek özel bir ceza vermesini hakime önerebilme gibi farklı yetkiler kullanabilmektedir. Anlaşmaya kadar olan süreç ise savcı ve şüpheli arasında görüşmelerle gerçekleşmektedir.

¹ Ceza Muhakemesi Kanunu(CMK), Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi:4.12.2004 RG 17.12.2004/25673

² Enver Kaşlı, Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı(Plea Bargaining) (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2017) 36-38

³ John H. Langbein, ‘Understanding The Short History of Plea Bargaining’ (1979) Law & Society 261, 261

⁴ Mustafa Tören Yücel, ‘Ceza Adaletinde Sapmalar’, (2013) 105 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 11, 19

İtham pazarlığının temelinde failin suçu kabul etmesi(suç ikrarı) bulunmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında itham pazarlığı, yeni bir uygulama değildir.⁵ Ceza muhakemesinde uzun bir dönem ikrar, delillerin şahı olarak kabul edilerek birçok suçun aydınlatılmasında kullanılmıştır.⁶ Kişinin suç itirafına dayanan itham pazarlığının bu yönüyle Hristiyanlıktaki günah çıkarma ve İslam'daki tövbe uygulamalarıyla ilişkilendirilebilmesi de mümkündür. Alsculer'a⁷ göre itham pazarlığı ilk olarak İngiltere'de çıkmıştır, bununla beraber bu uygulamanın ABD'nin ortaya çıkardığı bir yenilik olarak değerlendirmesi gerektiğini söyleyenler de vardır.⁸ Zaman içinde yaygınlaşan bu uygulama farklı hukuk sistemlerini kabul etmiş Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, İtalya, Fransa, Pakistan ve Malezya gibi ülkelerde de farklı kapsamlarda uygulanmaktadır.⁹

Seri muhakeme usulü, itham pazarlığının bir türü olarak değerlendirilmektedir.¹⁰ İtham pazarlığının öne çıkan özellikleri, seri muhakeme usulünde görülmektedir. Seri muhakeme usulü; savcı ve şüphelinin anlaşmasını istemekte, şüphelinin mahkeme önünde yargılanmadan mahkum edilerek cezalandırılmasını sağlamaktadır. Aynen itham pazarlığındaki gibi seri muhakeme usulü için de şüphelinin bu usulü kabul etmesi ve mahkeme önünde yargılanmaktan vazgeçmesi gerekmektedir. Şüphelinin yargılanma hakkından vazgeçmesine karşılık olarak ise daha az ceza verilmektedir. Başka bir ifadeyle hem iddia makamı hem savunma makamı çeşitli tavizler vererek(bir tür pazarlık yaparak) anlaşmaya varmaktadır. Seri muhakeme usulünde itham pazarlığından farklı olarak şüpheli, ceza hakkında savcı ile pazarlık yapması mümkün değildir. Seri muhakeme usulünde ceza, savcı tarafından belirlenmekte cezanın belirlenmesinde şüphelinin rolü bulunmamaktadır.

⁵ David W. Neubauer ve Henry F. Fradella, *America's Courts and The Criminal Justice System* (10th Edition, Wadsworth Cengage Learning 2008) 314

⁶ Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (12. Baskı, Seçkin 2008) 390

⁷ Albert Alschuler, 'The Prosecutor 's Role in the Plea Bargaining' (1968) 36(50) *The University of Chicago Law Review* 50, 50

⁸ Briana De Long, *The Use of Plea Bargaining in The United States' Criminal Justice System*, (2008 School of Criminology: Simon Fraser University) 4

⁹ Kaşlı (n 3) 66

¹⁰ Aynı yönde değerlendirme için bkz. Mustafa Ruhan Erdem ve Candide Şentürk, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi', (2019) 14(41), *Ceza Hukuku Dergisi* 580; Zahit Yılmaz ve Özge Apiş, 'Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi', (2020) 26(1) *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 66. Seri muhakeme usulünün, ceza kararnamesi uygulamasının bir türü olduğu da söylenmektedir. Bkz. Hakan Karakehya ve Asuman İnce Tunçer, 'Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı Ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi', (2021) 11(1) *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 8; Hakan A. Yavuz, *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler* (Adalet Yayınevi, 2020) 244

Seri muhakeme usulünün temelinde yer alan itham pazarlığı, Amerikan ceza adaleti sisteminde yaygın olarak kullanılmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde ülke genelinde davaların %90'dan fazlası itham pazarlığı ile sonuçlandırılmaktadır.¹¹ Hatta bu oran %94'ten %97'ye kadar değişebilmektedir.¹² İtham pazarlığı bu derece yaygın uygulandığı için itham pazarlığının ceza adaleti sisteminin yardımcıları değil bizzat kendisi olduğu ve jüri yargılamasına çok değer verilmesine rağmen suç dosyalarının büyük kısmında uygulanmadığı için Amerikan mahkemelerine “Büyük Amerikan Efsanesi” bile denilerek bu uygulamanın eleştirildiği de bilinmektedir.¹³

İtham pazarlığının odağında şüphelinin suç ikrarı bulunmaktadır. Amerikan ceza muhakemesinin işleyişinde itham pazarlığı uygulanırken şüpheli; suç kabul etme (*plead guilty*), suç kabul etmeme (*plead not guilty*) ve suçlamalara karşı çıkmama (*plea of nolo contendere*) olmak üzere üç seçeneğe sahiptir.¹⁴ Suçlamalara karşı çıkmama, cezai sorumluluk yönünden suçu kabul etme, hukuki sorumluluk yönünden suçu kabul etmeme sonucunu ortaya çıkaran bir seçenektir.¹⁵ Şüpheli tarafından suç kabul edildiğinde veya suçlamalara karşı çıkmadığında itham pazarlığı usulü uygulanabilmektedir. Bununla birlikte itham pazarlığı uygulamasını kaynak alan seri muhakeme usulünü düzenleyen mevzuatta suç ikrarına ilişkin herhangi bir açık düzenlemeye yer verilmediği için seri muhakeme usulü teklifini kabul etme ve suç ikrarı ilişkisinin incelenmesi gerekmektedir.

2. SERİ MUHAKEME USULÜ TEKLİFİNİ KABUL ETME VE SUÇ İKRARI İLİŞKİSİ

Günümüzde basit bir suç davasının sonuçlandırılabilmesi bile uzun zaman alabilmektedir. Bekleyen dosya sayısındaki artış, suç sayılarının artması, yargı teşkilatındaki personel eksikliği gibi birçok neden ceza adaleti sisteminin işleyişini geciktirebildiği gibi sisteme daha fazla ekonomik yük getirmekte ve daha ağır suç dosyalarının yargılanmasında zaman kaybına neden olabilmektedir. Seri muhakeme usulünde ise savcı, yargılama sürecine gidilmeden hızlı bir mahkumiyet kararı verilmesini sağladığı gibi hem kamu makamları hem de şüpheli açısından zaman ve maliyet avantajı elde edilebilmektedir. Şüpheli, daha az ceza alma beklentisiyle teklifi kabul ederken anayasada güvence altına alınan mahkeme önünde adil yargılanma hakkından feragat etmektedir.

¹¹ Alschuler (n 7) 50; Feridun Yenisey, ‘Ceza Muhakemesi Sütjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürütüşüne Etkisi Sorunu’ (2013) 19(2) Hukuk Araştırmaları Dergisi 453, 464

¹² Cynthia Alkon, ‘The U.S. Supreme Court’s Failure to Fix Plea Bargaining: The Impact of Lafler and Frye’, (2014) 41(3) Hastings Constitutional Law Quarterly 561, 562

¹³ Kaşlı (n 3) 66

¹⁴ Yenisey (n 12) 464

¹⁵ Thomas C. Hayden, ‘The Plea of Nolo Contendere’, (1965) 25 Maryland Law Review 227, 227

Soruşturma evresinde uygulanan uzlaştırma, önödeme, kamu davasının açılmasının ertelenmesi usullerinde sürecin kanunun istediği şekilde olumlu sonuçlanması durumunda kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilirken seri muhakeme usulü, şüpheliyi sanık olmadan mahkum ederek diğer kamu davasına alternatif usullerden farklılaşmaktadır. Seri muhakeme usulü teklifinin şüpheli tarafından kabul edilmesi ve mahkeme tarafından onaylanması süreciyle ortaya çıkan mahkumiyet ile yargılama sonunda ortaya çıkan mahkumiyet kıyaslandığında maddi gerçeğe uygunluğun aynı olup olmadığı açısından tartışma yaşanması mümkündür. Bu tartışmalardan birisi seri muhakeme usulü teklifini kabul etmenin, suçu ikrar etmek anlamına gelip gelmeyeceğine ilişkindir.

Suç ikrarı, şüphelinin kendi aleyhindeki beyanı olup suçu kısmen veya tamamen kabul etmesidir.¹⁶ İkrarın geçerli olabilmesi için şüpheli suçlamayı, savcı huzurunda ifade alma işlemi esnasında kabul etmesi gerekir.¹⁷ Günümüzde suç ikrarı, aynen diğer deliller gibi bağlayıcı bir delil olmamasına rağmen mahkeme tarafından onaylanması koşuluyla itham pazarlığında ceza muhakemesini sonlandıran bir konuma gelebilmektedir.¹⁸ Seri muhakeme usulünü düzenleyen maddede(CMK m.250) yer alan düzenlemede “suç ikrarı” yerine “seri muhakeme usulü teklifinin kabul edilmesinden” bahsedilmektedir. Bu noktada iki soruyu sormak gerekir:

1. Seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek, suçunu ikrar etmek midir?
2. Seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek için suç ikrarında bulunmak gerekli midir?

Belirtilen iki soru doğrultusunda seri muhakeme usulü teklifini kabul etme ve suçunu ikrar etme ilişkisi incelenirken yoruma ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir. Bilindiği üzere yorum, bir hukuk kuralının anlamını ortaya koymak için yapılan düşünsel faaliyetidir. Bir hukuk kuralı yorumlanırken lafzi, tarihi, sistematik ve amaçsal yorum gibi farklı yorum yöntemlerine başvurulabilmektedir.¹⁹ Yorum yapıldıktan sonra ulaşılan sonuç, genişletici veya daraltıcı olabilmektedir.

2.1. Seri Muhakeme Usulü Teklifini Kabul Etmek, Suçunu İkrar Etmek midir?

İtham pazarlığının odağında şüphelinin suç ikrarı bulunmaktadır. Seri muhakeme usulünü düzenleyen madde incelendiğinde şüphelinin suçunu kabul etmesi koşuluna ilişkin açık bir düzenleme yoktur. Kanunda “Cumhuriyet

¹⁶ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe, Ceza Muhakemesi Hukuku (10. Baskı, Seçkin 2017) 597

¹⁷ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku (15.Baskı, Beta 2006) 631

¹⁸ Yenisey (n 12) 464

¹⁹ Özbek vd. (n 17) 85

savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanması şüpheliye teklif edilir ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi hâlinde bu usul uygulanır” denilmektedir(CMK m.250/3). Seri muhakeme usulünün uygulanmasına ilişkin düzenlemelerin yer aldığı Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği(SMY)²⁰ de kanuna uyumlu olarak birçok maddesinde “seri muhakeme usulü teklifinin kabul edilmesinden” bahsetmekte ancak “suç ikrarı” veya benzeri bir koşula yer vermemektedir(SMY m.5/3 10/3 10/8 14/1).

Kanun gerekçesinde de seri muhakeme usulü tanımlanırken şüphelinin suçunu kabul etmesi koşulu açıkça yer almamaktadır. Gerekçedeki tanımlamaya göre süreç, şüphelinin daha hafif bir yaptırım beklentisiyle seri muhakeme usulü teklifini kabul etmesi üzerine başlamaktadır. Bu usule göre bir tarafta şüpheli diğer tarafta savcı ile hüküm ve denetim makamı olarak görevli mahkeme bulunmaktadır. Dolayısıyla gerekçede yer alan “*Suç şüphesi altında bulunan kişiler, soruşturma sürecinde susma, herhangi bir açıklamada bulunmama hakkına sahip olduğu gibi sorumluluğu kabul hakkına da sahip bulunmaktadır*” ifadesinde geçen “sorumluluğu kabul hakkı” şüphelinin suçu kabul etmesi şeklinde yorumlanabilirse de bu ifadedeki “sorumluluk” kelimesinin de sadece cezai sorumlulukla mı sınırlı olduğu yoksa hukuki sorumluluğu da kapsayıp kapsamadığının da ayrıca tartışılabileceği değerlendirilmektedir.

Gerekçede karşılaştırmalı hukuka yapılan iki gönderme ile suç ikrarı koşuluna ilişkin değerlendirme yapılmaktadır. İlk göndermede, “...günümüzde Alman Ceza Usul Kanununun 257c maddesinde yer alan şekliyle “mahkeme ve muhakeme süjeleri arasında anlaşma” adı altında, sanığın suçu kabul etmesi durumunda uygulanan bir muhakeme usulü bulunmaktadır...” denilerek seri muhakeme usulüne kaynaklık eden karşılaştırmalı hukuk uygulamalarında suç ikrarının gerekli olduğundan bahsedilmektedir.²¹ Kanun gerekçesindeki ikinci göndermede “...Fransa’da, soruşturma konusu eylemi gerçekleştirdiğini ve usulün uygulanmasını kabul eden şüpheli çoğunlukla aynı gün içinde mahkemeye sevk edilmekte...” denilerek suç ikrarı ile usulün kabul edilmesinin farklı olduğu belirtilmektedir.²²

Kanun ve yönetmelik hükümleri ile kanun gerekçesinin aksine Adalet Komisyonu raporunda teklifin lehine görüşler arasında “Seri muhakeme usulü, diğer ülkelerin hukuk sistemlerinde de bulunan, ikrara değer veren bir modeldir” denilerek seri muhakeme usulünün de odak noktasında suç ikrarının bulunduğu açıkça belirtilmektedir.²³

²⁰ Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği(SMY), RG 31.12.2019/30995(4. Mükerrer)

²¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi(TBMM), Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu, (2019)Yasama Dönemi: 27 Yasama Yılı: 3 Sıra Sayısı: 105, 17

²² TBMM (n 22) 17

²³ TBMM (n 22) 28

Anlaşılacağı üzere, kanun hazırlanırken seri muhakeme usulüne kaynaklık eden karşılaştırmalı hukuk uygulamalarında bu usullerde suç ikrarının önemli olduğu bilinmektedir. Suç ikrarı koşulunun bilinmesine rağmen kanunda böyle bir koşula veya benzeri bir ifadeye yer verilmeden “seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek” denilmesi, bu ifadenin suç ikrarı anlamına gelmediğini göstermektedir. Çünkü şüpheli, suçu kabul etmesine rağmen seri muhakeme usulünü kabul etmeyebileceği gibi şüpheli tarafından suç itiraf edilmemesine rağmen seri muhakeme usulünün kabul edilebileceği değerlendirilmektedir. Her ne kadar şüpheli iradesiyle seri muhakeme usulü teklifini kabul veya ret konusunda özgürse de bu irade açıklamasının suç ikrarı anlamına gelmediği düşünülmektedir. Böylece kanunda “seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek” ifadesinin tercih edilmesi şüpheli tarafından usulün kabul edilmesi ile şüphelinin suç ikrarının birbirinden bağımsız kabul edildiği anlamına gelmektedir. İlk soru cevaplandıktan sonra ikinci soru olan seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek için suç ikrarında bulunmak gerekli olup olmadığı incelenecektir.

2.2. Seri Muhakeme Usulü Teklifini Kabul Etmek için Suç İkrarında Bulunmak Gerekli midir?

Ceza muhakemesi, soruşturma ve kovuşturma olmak üzere iki evreden oluşmaktadır. Genel hükümlere göre suç işlendiği öğrenildikten sonra fail veya failer tespit edilip, olayla ilgili deliller toplandıktan sonra ceza kanunlarını ihlal eden fiil hakkında savcı tarafından hukuki nitelendirme yapılarak(CMK m.250/2, SMY m.8/2) dosyanın kamu davasına alternatif herhangi bir çözüm yolu ile sonuçlandırılıp sonuçlandırılmayacağına bakılmaktadır. Uzlaştırma ve önödeme, kovuşturma evresine geçen bir dosya hakkında da uygulanabilirken seri muhakeme usulü, sadece soruşturma evresinde uygulanabilmektedir.

Yürürlükteki yasal düzenlemeye göre seri muhakeme usulü, şüpheliye soruşturma evresi sonunda teklif edilmektedir. Kanuna göre iddianamenin hazırlanacağı aşama veya kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecek aşama ile seri muhakeme usulünün şüpheliye teklif edileceği aşama aynıdır. CMK m.170, m.172 ve m.250’de yer alan düzenlemelerde “soruşturma evresi sonunda” ifadesi geçmektedir. Soruşturma evresi sonunda kamu davası açmak için yeterli şüphe yoksa kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmekte, yeterli şüphe olan durumlarda ise suç dosyası alternatif yöntemlerle çözülmeye çalışılmakta veya kamu davası açılmaktadır.

Seri muhakeme usulüyle sonlandırılan suç dosyalarında sürecin işleyişi; bilgilendirme, davet, teklif, şüphelinin kabulü, mahkemenin onayı ve kanun yolu(zorunlu değil) aşamalarından geçmektedir. Sürecin ilk aşaması bilgilendirme dir. Şüpheli savcı veya kolluk görevlileri tarafından seri muhakeme usulü hakkında bilgilendirilmektedir. Bilgilendirme aşamasından sonra

şüphelinin seri muhakeme usulü teklifi için davet edilmesi gerekmektedir(CMK m.250/3; SMY m.9). Şüphelinin davete icabet etmesi durumunda savcı tarafından yaptırımları da içeren teklif yapılmaktadır(SMY m.10/2). Bir sonraki aşamada şüpheli, teklifi değerlendirmek için izin isteyebileceği gibi müdafî huzurunda olmak kaydıyla seri muhakeme usulü teklifini kabul de edebilir(SMY m.10/3). Şüphelinin teklifi kabul etmesi üzerine “talepname” adlı belgeyle seri muhakeme usulünün uygulanması istenmektedir. Mahkeme talepnameyi inceleyerek eksik, hatalı ve hukuka aykırı bir durum olmadığı kanaatine ulaşması durumunda hüküm kurmaktadır(SMY m.14). Bu hükme genel hükümlere göre itiraz mümkündür. Mahkeme tarafından onaylanan seri muhakeme usulü ile kovuşturma evresine geçilmeden doğrudan infaz evresine geçilmektedir.

Seri muhakeme usulü teklifini kabul etme ve suçunu ikrar etme ilişkisi incelenirken seri muhakeme usulü teklifini kabul eden şüphelinin, suç ikrarında bulunma mecburiyeti olup olmadığını araştırmak gerekir. Bu soruya cevap aranırken soruşturma evresinde suç ikrarının savcı huzurunda ifade alma işlemi esnasında olması gerekliliği üzerine **i**-iddianamenin iadesine, **ii**-zorla getirme ve yakalama emrine, **iii**-bazı beyanların geçersiz sayılmasına, **iv**-talepnamenin içeriğine, **v**-seri muhakeme usulü teklif edilemeyecek durumlara ilişkin düzenlemelere bakılarak beş temel açıdan inceleme yapmak mümkündür.

i- Seri muhakeme usulü uygulanmadan iddianame düzenlenmesi, iddianamenin iadesi nedenleri arasında sayılmaktadır(CMK m.174/1-c; SMY m.5/10). Dolayısıyla seri muhakeme usulü uygulanabilecek bir dosya hakkında şüpheliye bu usul teklif edilmeden iddianame düzenlenmesi halinde iddianame iade edilmektedir. Uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar için de benzer düzenlemenin geçerli olduğu dikkate alınırsa bu düzenlemeyle suç dosyalarının öncelikle kamu davasına alternatif çözüm yollarla çözülmeye çalışılması, eğer bu yolla dosya sonuçlandırılmıyorsa kamu davası açılması düşüncesinin benimsendiği görülmektedir. Seri muhakeme usulü teklif edilmeden iddianame düzenlenmesi durumunda iddianame iade edilse bile şüphelinin ifadesinin alınmaması, Yargıtay tarafından iddianamenin iadesi sebebi kabul edilmeyebilmektedir. Oysaki genel hükümlere göre şüphelinin ikrarı, soruşturma evresinde ifade alma işlemiyle kayıt altına alınmaktadır. Seri muhakeme usulünün işleyişinde şüphelinin ifadesinin alınması zorunluluğuna ilişkin de bir düzenleme yoktur. Belirtilen durumlar birlikte değerlendirildiğinde seri muhakeme usulü teklifi ile ifade alma işleminin hukuki olarak birbirinden bağımsız olduğu, soruşturma evresi sonunda teklif yapma mecburiyeti olmasına rağmen ifade alma mecburiyetinin olmaması şüphelinin, suç ikrarında bulunmadan(ifade vermeden) seri muhakeme usulü teklifini kabul edebilmesini mümkün kıldığı değerlendirilmektedir.

ii- Ceza muhakemesinin işleyişinde şüpheli öncelikle ifade için

çağrılmakta(CMK m.145), çağrıya uymayan şüpheli hakkında yakalama emri düzenlenebilmektedir(CMK m.98) veya zorla getirme kararı verilebilmektedir(CMK m.146). Seri muhakeme usulünü teklif etmek için yakalama emri düzenlenmesi ve zorla getirme kararı verilmesi yasaklanmıştır(SMY m.5/7). Bu yasaklama seri muhakeme usulünün teklifi ve ifade alma işleminin birbirinden bağımsız düşünüldüğünü ortaya koymaktadır.

iii- Seri muhakeme usulünün uygulamasında savcının baskın rolü olsa bile seri muhakeme usulü teklifinin kabul veya ret edilmesinde şüphelinin özgür iradesi öne çıkmaktadır. Şüphelinin davete icabet etmemesi, teklifi kabul etmemesi, kabul ettiği teklif mahkeme tarafından onaylanmadan önce vazgeçmesi, teklifin mahkeme tarafından onaylanmaması gibi seri muhakeme usulünün tamamlanmadığı ve soruşturma işlemlerine genel hükümlere göre devam edileceği durumlarda şüphelinin seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyan ve belgelerin, devam eden soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde delil olarak kullanılması yasaklanmaktadır(CMK m.250/10). İfade alma işleminde ise şüphelinin özgür iradesini engelleyebilecek işkence, kötü davranma, yorma, cebirde bulunma, bazı araçları kullanma gibi müdahaleler yasak usul olarak düzenlenmiştir(CMK m.148). Hukuka uygun olarak alınan şüphelinin ifadesi bir suç seri muhakeme usulüne tabi olsun veya olmasın, seri muhakeme usulü uygulansın veya uygulanmasın bir delil olarak dosyada kalacaktır. Seri muhakeme usulü teklifini kabul etmeye ilişkin beyan ve belgeler ile ifade alma işlemini yasak delil haline getiren durumlar farklı olduğundan dolayı seri muhakeme usulü teklifini kabul etme ve suçunu ikrar etme birbirinden bağımsızdır.

iv- Seri muhakeme usulü teklifinin şüpheli tarafından kabul edilmesi durumunda mahkeme onayı için talepname düzenlenmektedir. Talepname belirtilmesi gereken hususların bir kısmı iddianamede bulunması gereken hususlarla (CMK m.170/3-a, b, c, d, h, i, k) aynıdır. Talepname, iddianameden farklı olarak ihbarcı kimliği (CMK m.170/3-e), suçun delillerine (CMK m.170/3-j) ilişkin bilgi verilmesi istenmediği gibi iddianamede işlendiği iddia edilen suçu oluşturan olaylar, soruşturma dosyasında mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanması gerekirken talepname suç oluşturan olayların özeti istenmektedir(SMY m.12/2-e). Eğer şüphelinin ifadesi alınmışsa şüphelinin suç ikrarına, bir delil olarak iddianamede yer verilmek zorundayken talepname böyle bir zorunluluk bulunmaması da seri muhakeme usulü teklifini kabul etme ve suçunu ikrar etme birbirinden bağımsız olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte iddianamenin düzenleneceği ve seri muhakeme usulünün şüpheliye teklif edileceği aşama aynı olduğu dikkate alındığında talepname, delillerin ve olayların delillerle ilişkilendirilerek açıklanmasının gerektiği, şüphelinin ifadesi alınmışsa ifadede suç ikrarı olup olmadığının da belirtilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir.

v- Seri muhakeme usulü teklifiyle ilgili kanunda bazı sınırlamalar mevcuttur. İştirak halinde işlenen suçlarda tüm şüpheliler bu teklifi kabul etmedikçe(CMK m.250/11), şüphelinin yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik hali olması durumunda seri muhakeme usulünün uygulanması yasaklanmıştır(CMK m.250/12). Seri muhakeme usulü uygulamasını kısıtlayan bu düzenlemeler, ifade alma işlemi engellemediği gibi ifade, şüphelinin en güçlü savunma araçlarındandır.

Kanundaki ve yönetmelikteki daha birçok maddeyi, seri muhakeme usulü teklifini kabul etme ve suçunu ikrar etme ilişkisi kapsamında incelemek mümkündür. Şüphelinin seri muhakeme usulü teklifini müdafii huzurunda kabul etmesinin zorunluluğu(SMY m.5/3), şüphelinin soruşturma dosyasındaki adreste bulunmaması, yurtdışına çıkması gibi durumlarda seri muhakeme usulünün uygulanmaması(SMY m.5/6), davet işleminde kolaylaştırmadan faydalanılması(SMY m.9/1), teklifi değerlendirmek üzere şüpheliye süre verilmesi(SMY m.10/4), seri muhakeme usulü teklifinin kabulüne ilişkin tutanakta suç ikrarına ilişkin hiçbir bilgiye yer verilmemesi(SMY m.10/8), talepten önce incelenmesi aşamasında sorgu yapılamaması(SMY m.13) hükümleri, seri muhakeme usulü teklifini kabul etme ve suçunu ikrar etmenin birbirinden bağımsız olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır.

Yukarıda belirtilen tüm açıklamalar birlikte değerlendirildiğinde seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek için suç ikrarında bulunmak gerekli olup olmadığı sorusuna verilecek cevap şudur ki seri muhakeme usulü teklifini kabul eden şüpheli için suç ikrarında bulunma mecburiyeti yoktur.²⁴ Yürürlükteki düzenlemeye göre maddi gerçeğe uygun olması koşuluyla ifade vermeyen, ifade veren suççu inkar eden veya susma hakkını kullanan bir şüphelinin de seri muhakeme usulü teklifini kabul edebileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte seri muhakeme usulünü düzenleyen mevzuatta, maddi gerçeği araştırma yükümlülüğünün savcıya yüklenmesi(SMY m.8/1), mahkemeye ise maddi gerçeğe aykırılık olması durumunda talepten önce reddetme yetkisi vermemesi mahkumiyetleri, maddi gerçeğe uygunluk yönünden tartışmaya açabilecek düzeyde risklidir.

Seri muhakeme usulü teklifini kabul etmenin, suç ikrarından bağımsız olarak kabul edilmesi ceza sorumluluğu açısından kesin bir hükme varmayı engellememektedir. Ancak teklifi kabul etme ve suç ikrarının birbirinden bağımsız olması, hem hukuki hem cezai sorumluluğa neden olacak fiillerin hukuk muhakemesinde birçok belirsizliğe neden olma riski taşımaktadır.

²⁴ Aynı yönde değerlendirmeler için bkz. Karakehya ve İnce Tunçer (n 11) 8; Abdullah Batuhan Baytaç, 'Seri Muhakeme Usulü' (2020) 2, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 232, 244; Elif Er, 'Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri Ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi', (2021) 3(1), Yaşar Hukuk Dergisi, 15

Suçunu açıkça ikrar etmediği halde seri muhakeme usulü teklifini kabul ederek mahkum olan kişinin, hukuk mahkemeleri huzurundaki davada mahkumiyet kararına çelişki oluşturabilecek şekilde savunma yapabilmesi mümkündür. Bu noktada hukukun bütünlüğü ilkesi ve Türk hukukunun kendine has özellikleri de dikkate alınarak kanundaki teklifi kabul etme ve suç ikrarının birbirinden bağımsızlığını benimseyen yaklaşımın itham pazarlığının özüne uygun olarak yeniden düzenlenmesinde fayda olduğu değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Ceza adaleti sisteminin işleyişinde etkinliği sağlamak, biriken dosya ve makul sürede yargılanma gibi birçok adalet sorununun çözümüne katkı sağlamak amacıyla kamu davasına alternatif çözümlere başvurmak birçok devlette güçlü bir eğilim haline gelmiştir. Ceza muhakemesinin işleyişinde kamu davasına alternatif çözüm yolları, şüpheli ve mağdur iradesine önem vererek sürecin yönetiminde bunlara aktif rol vermektedir. Bu yöntemler kapsamında Türkiye’de uzlaştırma, önödeme, kamu davasının açılmasının ertelenmesi uygulanmaktayken yakın bir dönemde seri muhakeme usulü de dahil edilmiştir.

Seri muhakeme usulü, itham pazarlığının ayırt edici özelliklerini taşımaktadır. Soruşturma evresinde uygulanan uzlaştırma, önödeme, kamu davasının açılmasının ertelenmesi usullerinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilirken seri muhakeme usulü, şüpheliyi sanık olmadan mahkum ederek diğer kamu davasına alternatif usullerden farklılaşmaktadır. İtham pazarlığının odağında şüphelinin suç ikrarı bulunmaktayken seri muhakeme usulünü düzenleyen mevzuatta suç ikrarına ilişkin herhangi bir açık düzenlemeye yer verilmediği için seri muhakeme usulü teklifini kabul etme ve suç ikrarı ilişkisini açıklamak için yoruma ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak kanundaki düzenlemeye göre “seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek”, suç ikrarı anlamına gelmediği ve seri muhakeme usulü teklifini kabul eden şüpheli için suç ikrarında bulunma mecburiyeti olmadığı kanaatine varılmaktadır. Bu noktada seri muhakeme usulünü düzenleyen kanun maddesinde şüphelinin “suç ikrarında” bulunması koşuluyla bu yönetime başvurulabileceğine ilişkin açık düzenleme yapılmasının ve mahkemeye, talepname üzerinde yapacağı incelemede maddi gerçeğe uygunluk yönünden değerlendirme yapma yetkisi verilmesinin gerektiği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Alschuler A, ‘The Prosecutor ‘s Role in the Plea Bargaining’ (1968) 36(50) The University of Chicago Law Review 50-112

Alkon C, ‘The U.S. Supreme Court’s Failure to Fix Plea Bargaining: The Impact of Lafler and Frye’, (2014) 41(3) Hastings Constitutional Law Quarterly 561-622

Baytaç A B, 'Seri Muhakeme Usulü' (2020) 2, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi 227-273

Ceza Muhakemesi Kanunu(CMK), Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi:4.12.2004 RG 17.12.2004/25673

Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği(SMY), RG 31.12.2019/30995(4. Mükerrer)

De Long B, The Use of Plea Bargaining in The United States' Criminal Justice System, (2008 School of Criminology: Simon Fraser University)

Er E, 'Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri Ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi', (2021) 3(1), Yaşar Hukuk Dergisi 1-51

Erdem M R ve Candide Ş, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi', (2019) 14(41), Ceza Hukuku Dergisi 573 – 601

Hayden T, 'The Plea of Nolo Contendere', (1965) 25 Maryland Law Review 227-237

Karakehya H ve İnce Tunçer A, 'Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı Ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi', (2021) 11(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 1-62

Kaşlı E, Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı(Plea Bargaining) (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2017)

Kunter N, Yenisey F ve Nuhoğlu A, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku (15. Baskı, Beta 2006)

Langbein J, (1979), 'Understanding The Short History of Plea Bargaining' (1979) Law & Society 261-272

Neubauer D ve Fradella H, America's Courts and The Criminal Justice System (10th Edition, Wadsworth Cengage Learning 2008)

Özbek V, Doğan K, Bacaksız P ve Tepe İ, (2017), Ceza Muhakemesi Hukuku (10. Baskı, Seçkin 2017)

Öztürk B ve Erdem M, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku (12. Baskı, Seçkin 2008)

Türkiye Büyük Millet Meclisi(TBMM), Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu, (2019)Yasama Dönemi: 27 Yasama Yılı: 3 Sıra Sayısı: 105

Yavuz HA, Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler (Adalet Yayınevi, 2020)

Yenisey F, 'Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu' (2013) 19(2) Hukuk Araştırmaları Dergisi 453-469

Yılmaz Z ve Apiş Ö, 'Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi', (2020) 26(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 62-106

Yücel M, 'Ceza Adaletinde Sapmalar', (2013) 105 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 11-34